TALABALARDA MEDIASAVODXONLIK VA AXBOROT MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH VA TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI

Xudayberdiyev Abdumadjid Abdujalilovich, Guliston Davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi
e-mail: Abdumajid85@inbox.uz

Annotatsiya. Ushbu maqolada elektron ta’lim muhitida talabalarning mediasavodxonlik va axborot madaniyatini shakllantirish metodikasini takomillashtirish yo‘llari haqida so‘z boradi. Raqamli texnologiyalar asrida media savodxonlik talabalar uchun muhim mahoratga aylandi. Mediasavodxonlik turli xil ommaviy axborot vositalaridan foydalanish, tahlil qilish, baholash, yaratish va muloqot qilish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Bu nafaqat raqamli vositalardan foydalanishni o‘rganish, balki ommaviy axborot vositalarining hislar va xatti-harakatlarga qanday ta’sir qilishini tushunishdir. Siyosiy, ijtimoiy va madaniy voqelikni shakllantirishda ommaviy axborot vositalarining ortib borayotgan o‘rni o‘quvchilarning mediasavodxonlik ko‘nikmalarini mustahkamlovchi metodologiyalarni qabul qilishni zarur qilib qo‘yadi. Ushbu maqola talabalarning media savodxonligini oshirish uchun amalga oshirishi mumkin bo‘lgan asosiy metodologiyalarni o‘rganadi.

Kalit so‘zlar: elektron ta’lim, mediasavodxonlik, raqamli texnologiya, axborot, internet, bilim;

ПУТИ ФОРМИРОВАНИЯ И ПОВЫШЕНИЯ МЕДИАГРАМОТНОСТИ И ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ СТУДЕНТОВ

Аннотация. В статье рассматриваются пути совершенствования методики формирования медиаграмотности и информационной культуры студентов в среде электронного обучения. В эпоху цифровых технологий медиаграмотность стала важным навыком для учащихся. Медиаграмотность включает в себя способность использовать, анализировать, оценивать, создавать и общаться с помощью различных средств массовой информации. Речь идет не только о том, чтобы научиться использовать цифровые инструменты, но и о понимании того, как медиа влияют на восприятие и поведение. Возрастающая роль средств массовой информации в формировании политической, социальной и культурной реальности обусловливает необходимость внедрения методик, укрепляющих навыки медиаграмотности учащихся. В этой статье рассматриваются ключевые методики, которые могут использовать учащиеся для повышения своей медиаграмотности.

Ключевые слова: электронное обучение, медиаграмотность, цифровые технологии, информация, интернет, знания;

WAYS TO FORM AND IMPROVE MEDIA LITERACY AND INFORMATION CULTURE IN STUDENTS

Abstract. This article discusses ways to improve the methodology for forming students' media literacy and information culture in an e-learning environment. In the age of digital technologies, media literacy has become an important skill for students. Media literacy includes the ability to use, analyze, evaluate, create and communicate with various media. It is not only learning to use digital tools, but also understanding how media influence perceptions and behavior. The increasing role of media in shaping political, social and cultural reality makes it necessary to adopt methodologies that strengthen students' media literacy skills. This article examines the main methodologies that can be implemented to improve students' media literacy.

Ключевые слова: электронное обучение, медиаграмотность, цифровые технологии, информация, интернет, знания;

Kirish. Bugungi kunda dunyo miqyosida ta’lim tizimining rivojlanishida texnologik yutuqlar muhim o‘rin tutmoqda. Elektron ta’lim ta’lim jarayonlarini yangicha usullar bilan boyitib, samaradorlik va sifatni oshirishga yordam berdi. O‘zbekiston ta’lim tizimi ham raqamli texnologiyalarni keng joriy etish jarayonini boshdan kechirmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi «Raqamli O‘zbekiston - 2030» strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” PF-6079-son farmonida “oliy ta’lim tizimi uchun elektron ta’lim resurslarini yanada takomillashtirish, shuningdek, ichki va jahon ta’lim resurslaridan foydalanishni ta’minlash”, 2019-yil 8-oktyabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish kontseptsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” PF-5847-son farmonilari qabul qilindi. Ushbu maqolada elektron ta’lim muhitida talabalarning mediasavodxonlik va axborot madaniyatini shakllantirish metodikasini takomillashtirish yo‘llari haqida so‘z boradi. Ijtimoiy tarmoqlar, soxta yangiliklar va ma’lumotlarning haddan tashqari yuklanishi talabalardan ommaviy axborot vositalari xabarlarini tanqidiy baholash va tushunishni talab qiladi. Mediasavodxonlik turli xil ommaviy axborot vositalaridan foydalanish, tahlil qilish, baholash, yaratish va muloqot qilish qobiliyatini o‘z ichiga oladi. Bu nafaqat raqamli vositalardan foydalanishni o‘rganish, balki ommaviy axborot vositalarining hislar va xatti-harakatlarga qanday ta’sir qilishini tushunishdir. Siyosiy, ijtimoiy va madaniy voqelikni shakllantirishda ommaviy axborot vositalarining ortib borayotgan o‘rni o‘quvchilarning mediasavodxonlik ko‘nikmalarini mustahkamlovchi metodologiyalarni qabul qilishni zarur qilib qo‘yadi. Ushbu maqola o‘qituvchilar o‘quvchilarning media savodxonligini oshirish uchun amalga oshirishi mumkin bo‘lgan asosiy metodologiyalarni o‘rganadi.

Rasmiylashtirilgan o‘qitishga asoslangan, elektron resurslar yordamida o‘qitish tizimi elektron ta’lim deb nomlanadi. O‘qitish sinfda yoki sinfdan tashqarida bo‘lishi mumkin bo‘lsa-da, kompyuter va internetdan foydalanish elektron ta’limning asosiy komponentini tashkil qiladi. Elektron ta’limni tarmoq orqali ko‘nikma va bilimlarni uzatish deb ham atash mumkin va ta’lim bir xil yoki turli vaqtlarda ko‘p sonli talabalarga yetkaziladi. Ilgari, bu tizimda o‘rganish uchun zarur bo‘lgan inson elementi yo‘q deb taxmin qilingani uchun, bu butun qalb bilan qabul qilinmadi.

Biroq, texnologiyaning jadal rivojlanishi va ta’lim tizimlarining rivojlanishi bilan u endi omma tomonidan qabul qilinmoqda. Kompyuterlarning joriy etilishi ushbu inqilobning asosi bo‘ldi va vaqt o‘tishi bilan biz smartfonlar, planshetlar va boshqalarga bog‘langanimiz sababli, bu qurilmalar endi o‘rganish uchun sinflarda muhim o‘rin egallaydi. Kitoblar asta-sekin optik disklar yoki qalamli disklar kabi elektron o‘quv materiallari bilan almashtiriladi. Bilimlarni Internet orqali ham almashish mumkin, unga 24/7, istalgan joyda va istalgan vaqtda kirish mumkin. Shubhasiz, kitoblar va ma’ruzalar yordamida elektron bo‘lmagan o‘qitish kontseptsiyasini ilgari surish ham bir xil darajada muhimdir, ammo texnologiyaga asoslangan ta’limning ahamiyati va samaradorligini e’tiborsiz qoldirib bo'lmaydi.

Inson miyasi harakatlanuvchi suratlar yoki videolar orqali ko'rgan va eshitilgan narsalarni osongina eslab qolishi va ular bilan bog‘lanishiga ishoniladi. Bundan tashqari, vizual tasvirlar o‘quvchining diqqatini jalb qilishdan tashqari, miyada uzoq vaqt davomida saqlanishi ham aniqlandi. Turli sohalar, jumladan, qishloq xo‘jaligi, tibbiyot, ta’lim, xizmat ko‘rsatish, biznes va davlat tuzilmalari mamlakat taraqqiyotiga yordam beradigan elektron ta’lim kontseptsiyasiga moslashmoqda.

So‘nggi yillarda axborot oqimining bir necha barobar tezlashishi, ijobiy ma’lumotlar bilan birga salbiy xarakterdagi ma’lumotlarning ko‘payishi mediasavodxonlikka ega bo‘lish zaruratini oshirdi. An’anaga ko‘ra, mediasavodxonlik deganda insonning adabiy asarlarni tahlil qilish va sifatli matnlar yaratish qobiliyati tushuniladi. Biroq, endi mediasavodxonlik media-kontentni tanqidiy baholash va sharhlash qobiliyatini anglatadi. Mediasavodxonlik bo‘yicha ta’lim milliy assotsiatsiyasi mediasavodxonlikni “muloqotning barcha shakllaridan foydalanish, tahlil qilish, baholash, yaratish va harakat qilish” qobiliyati sifatida belgilaydi. Bu tanqidiy fikrlash, ommaviy axborot vositalari vakillarini tushunish va kuch tuzilmalarining media ishlab chiqarishga qanday ta’sir qilishini o‘z ichiga olgan holda raqamli ko‘nikmalardan tashqariga chiqadi. Ushbu ko‘nikmalarni rivojlantirish orqali talabalar o‘zlari iste’mol qiladigan va ishlab chiqaradigan ommaviy axborot vositalari haqida ongli qarorlar qabul qilishlari mumkin. Hozirgi kunda mediasavodxonlik Buyuk Britaniya va Avstraliyada gumanitar fanlar majmuasida alohida fan sifatida o‘qitiladi, mediasavodxonlik 1970-yildan Finlyandiyada o‘rta maktablar o‘quv dasturlariga kiritilgan, keyinchalik 1977-yilda oliy o‘quv yurtlariga kiritilgan.

Tadqiqot metodologiyasi. 1990-yillarda mediasavodxonlik o‘rnini media ta’lim konsepsiyasi egalladi. Shvetsiyada 1980-yildan beri ta’lim muassasalarida alohida fan sifatida o‘qitiladi (Prantl, 2022). Axborot texnologiyalari sohasidagi zamonaviy rivojlanish, yangi raqamli media va ta’lim vositalarining keng qo‘llanilishi mediasavodxonlikning ahamiyatini oshirishga olib keladi. Bugungi kunda mediasavodxonlik deyarli butun jahon ta’lim tizimida eng asosiy kompetensiyalardan biri sifatida tan olingan. Fresno Tinch okeani universiteti ma’lumotlariga ko‘ra, “Elektron ta’lim muhitida mediasavodxonlikni o‘qitish talabalarga ommaviy axborot vositalarining dono iste’molchilari, shuningdek, o‘z ommaviy axborot vositalarining mas’uliyatli ishlab chiqaruvchilari bo‘lishga yordam beradi.

Elektron ta’lim muhitini tashkil etish va axborot texnologiyalaridan foydalanishning nazariy asoslari, funktsional imkoniyatlari hamda elektron ta’lim resurslaridan foydalanish bo‘yicha bir qator olimlar, jumladan mamlakatimizda A. Abduqodirov, U. Begimqulov, N. A. Muslimov, N. I. Taylaqov, F. M. Zakirova, M. Aripov, M. E. Mamarajabov, S. Tursunovlar, D. Mamatov, xorijiy mamlakatlarda E. S. Polat, A. Andreev, I. Zaxarova, V. V. Kuznetsov, M. P. Lapchik, B. Andresen, M. Burns, M. Hendersonlarning tadqiqotlarida o‘z aksini topgan. Xuddi shu yo‘nalishda mediasavodxonlikni o‘rgatish o‘quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu turdagi fikrlash oxir-oqibat inson uchun ikkinchi tabiatga aylanishi mumkin, bu esa ular ulg‘ayganlarida ko‘p sohalarda yordam beradi”. Sinfda media va axborot savodxonligi bo‘yicha ishlaydigan talabalar ularga hayotlarining barcha jabhalarida kuchli tanqidiy fikrlovchi bo‘lishga yordam beradi. Axborot jamiyati zamonaviy ta’lim muassasalaridagi ko‘plab muammolarga yechim topishga yordan bermoqda, Internet va zamonaviy texnologiyalar nafaqat ma’lumotlarning yetishmasligini to‘ldirib, ortiqcha vaqt sarflanishining oldini oldi va an’anaviy ta’limning jiddiy raqobatchisiga aylandi. O‘qituvchilar va talabalar o‘zlarining media kompetentsiyalarini yaxshilash uchun doimiy ravishda yangi manbalarni izlashga majbur bo‘lishadi. Auditoriyada hozirgi kunda ma’ruzalar kamdan-kam hollarda taqdimotsiz o‘qiladi, video materiallar va interfaol doskaga o‘qituvchilar ijtimoiy sahifa yaratadilar muloqot qilish va talabalar uchun

yangilanishlarni yuborishadi. Onlayn guruh a’zolari undan professional rivojlanish uchun foydalanadilar. Media ta’lim - bu texnologiya olamiga yo‘l bo‘lib, ularsiz tasavvur qilib bo‘lmaydi. Hozirgi sharoitda uning roli va ahamiyati har qachongidan ham ortib bormoqda, axborotga bo‘lgan talabning yuqoriligi nafaqat uni uzatish vositalari va turlariga, balki axborotning asosiy vazifasi va mazmuniga ham o‘z ta’sirini o‘tkazmoqda. Media ta’lim natijasida mediasavodxonlik faqat o‘quvchilarning zamonaviy axborot texnologiyalarini egallashi yoki axborotni tanqidiy tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish bilan cheklanmaydi. Media ta’lim kontseptsiyasiga kengroq qarash talab etiladi. Axborotdan samarali va tez foydalanishda talaba muayyan masalani hal qilish uchun zarur bo‘lgan axborot turini aniqlay oladi:

a) bu ma’lumotlardan samarali va tez foydalana oladi;

b) qiziqtirgan ma’lumotlarga kirish uchun kalit so‘zlar va tegishli atamalarni aniqlash;

c) potentsial axborot manbalarining har xil turlari va formatlarini aniqlay oladi va hokazo.

Bugungi rivojlanayotgan davrda “savodxonlik” an’anaviy yozish va o‘qish qobiliyatiga ega bo‘lish tushunchasi bilan cheklanmaydi. Hisoblash, o‘qish va yozish ko'nikmalarining ahamiyatini kamaytirmasdan, ommaviy axborot vositalari va axborot savodxonligini fundamental ko'nikmalar to'plamiga kiritish, bugungi yoshlar ommaviy axborot vositalari va boshqa axborot etkazib beruvchilarning imkoniyatlarini bilishadi (masalan, kutubxonalar media-resurs sifatida kitob sifatida xizmat qiladi), shu bilan birga shaxsiy, jamoaviy, ular o‘zlarining kasbiy va ta’lim maqsadlariga erishish uchun ma’lumotlarni qidirish, baholash, yaratish va qo‘llash imkoniyatiga ega bo'lishlari kerakligini anglatadi.

Elektron ta’lim muhitida mediasavodxonlikni rivojlantirish quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- bo‘lajak pedagoglarda mediasavodxonlik va axborot madaniyatini rivojlantirish;
- globallashuv va axborot makonining ochiqligini ta’minlash, yangi bilimlarni yaratish;
- qarashlar, faktlar, tushunchalar, ommaviy axborot vositalari orqali tarqatilgan ma’lumotlar va keng ko‘lamli amalga oshirish;
- ommaviy axborot vositalarini rivojlantirish asosida axborot muhitini yaxshilashga urinishlar.

Elektron ta’lim muhitida Mediasavodxonlik va axborot madaniyatini yuksaltirish borasida tizimli ishlar amalga oshirilmoqda. Analitik yondashuv jahonning yirik ilmiy tadqiqot muassasalarida mediasavodxonlik va axborot madaniyati, uning tanqidiy qabul qilish va ommaviy axborot vositalari orqali o‘zini namoyon qilish, ijodiy tushunish, yaratish, media-kontentni talqin qilish va shu bilan birga talabalarda interaktivlik ko‘nikmalarni shakllantirish, rivojlantirish bo‘yicha tanqidiy tahdid va xavfsizlik bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Ta’lim va amaliyot doirasida Mediasavodxonlikni rivojlantirish va oliy ta’lim muassasalari talabalari o‘rtasida axborot madaniyati, zamonaviy fan-texnika taraqqiyotiga doir bilimlar asosida talabalarning media bilimlarini oshirish bo‘yicha ilmiy izlanishlar olib borilmoqda

Amerikalik sotsiolog M. Kastels o‘zining “Internet galaktikasi” kitobida shunday deydi: “Hozirda bir nechta jamiyatda bir vaqtning o‘zida o‘tish davri yoki jarayonlar sodir bo‘lmoqda. Eng muhimi bulardan axborot jamiyatiga texnologik va tashkiliy o‘tishdir. Buning uchun o'qituvchilar darslarda oxirgi texnologiyalardan foydalanishi: ularning mediasavodxon bo‘lishi (masalan, interfaol darsliklar,

veb-dizayn), dasturlar, multimedia vositalari, onlayn platformalardan foydalanishi kerak bo‘ladi.

Bu usullar talabalarda mediasavodxonlikni oshirish va axborot madaniyatini shakllantirish va takomillashtirish jarayoniga yordam beradi va ular ommaviy axborot vositalaridan yuqori malakaga ega bo‘ladi.

Quyidagi metodlar e’lektron ta’lim muhida mediasavodxonlikni rivojlantirishga yordam beradi:

1. O‘qitishning mediasavodxonligi integrativ usullardan foydalanish: Media savodxonligi va axborot madaniyati bilan bog‘liq darslar, treninglar va loyihalar menejeri o‘rganish usullarini qo‘llab-quvvatlash;
2. Yangiliklardan foydalanishga mos keladigan o‘rganish maqsadlari: yangiliklar, ajoyibotlar, talabalarning media-texnologiyalaridan foydalangan holda vositalardan animatsiyalar va interaktiv ma’lumotlarni taqdim etishga o‘rgatish;
3. Guruh ishlari, jurnallar yaratish, media-loyihalarning mediasavodxonligi orqali yetib borish kabi ishlarni tashkil etish;
4. Ommaviy axborot vositalaridagi ma’lumotlardan tortib amaliy mashg‘ulotlardagi bilimlarni mustahkamlash;
5. Videolaboratoriyalarga ko‘ra media mavzulari tashkil etish, virtual muhokamalar uyushtirish, media loyihalar yaratish;
5. Talabalarning media-texnologiyalaridan o‘z nutqi va tasavvurlari orqali foydalanishi, blog yozish, podkast tayyorlash yoki multimedia saytlarida talabalarni media texnologiyalari orqali o'qitish kabilarni tashkil qilish;

Shuning uchun mediasavodxonlik quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

1. Estetik va ijodiy qobiliyatlar deganda media-kontentni ijodiy tushunish, yaratish va izohlash qobiliyati tushuniladi. Media-kontent yaratish orqali yosh avlod bu ko‘nikmalarni rivojlantirishi mumkin.
2. Interaktivlik qobiliyatlari ommaviy axborot vositalari orqali muloqot qilish va turli media rollarini bajarish qobiliyati orqali namoyon bo‘ladi. Ushbu ko‘nikmalarni ta’lim va amaliyot orqali rivojlantirish mumkin. Interfaollik qobiliyatlari insonning o‘z fikr va mulohazalarini ifoda etishga tayyorligini ko‘rsatadi.
3. Tanqidiy tahlil ko'nikmalari turli xil tahliliy vositalardan foydalangan holda turli media-kontentlarning ahamiyatini izohlash va tushunish qobiliyatini anglatadi. Bu ko‘nikmalarni eng yaxshi media mazmuni va janrlarini o‘rganish orqali rivojlantiradi;
4. Xavfsizlik qobiliyatlari qiyin vaziyatlardan chiqib ketish va ularni oldini olish qobiliyatida namoyon bo'ladi.

Virtual makondan xavfsiz foydalanish shaxsiy makonni himoya qilish va zararli tarkib va aloqadan saqlanish demakdir. O‘qituvchi yordamisiz duch kelganda, talabalar qaysi manba ishonchli ekanligini qanday bilishadi? Ular YouTubeni tomosha qilmoqdami, yangiliklarni o‘qiyaptimi yoki tasvirlarni tahlil qilyaptimi, talabalar ma’lumotni tushunish, uni kontekstga kiritish va haqiqiy va soxtani ajrata olish ko‘nikmalariga muhtoj. Talabalar ommaviy axborot vositalarini tahlil qilishda savollar berishlari kerak va baholash:

- Muallif kim?
- Uning maqsadi nima? (xabar berish, ko'ngil ochish, ishontirish)
- Boshqalar bu xabarni qanday izohlashlari mumkin?
- U ba’zi tafsilotlarni qoldirganmi? Nega?
- Har qanday manbalar keltiriladimi?

Talabalarga mustaqil fikr yuritish uchun vaqt va joy berish, ularga savol berishni o‘rgatish ham muhim, shunda ular ommaviy axborot vositalarini mustaqil tahlil qilish va baholashni o‘rganishlari mumkin. Shuningdek, tadqiqotlar shuni ko‘rsatdiki, odamlar ommaviy axborot vositalaridan o‘zlarining qarashlari, qadriyatlari va his-tuyg'ulariga mos keladigan qarashlar va g‘oyalarni tanlashga moyildirlar.

Tahlil va natijalar. Yaqinda o‘tkazilgan tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, dunyo bo‘ylab odamlarning atigi 26 foizi ijtimoiy media platformalariga ishonchli ma’lumot manbalari sifatida ishonishadi. Bundan tashqari, talabalar raqamli aloqaning yuqori darajasi tufayli noto‘g‘ri ma’lumotlarga eng zaif guruhlar qatoriga kiradi. Media savodxonligini mustahkamlash talabalarga quyidagilarga yordam beradi:

• Yangiliklar yoki reklamalardagi noto‘g‘ri fikrlarni aniqlash va xabarlarni manipulyatsiyasini qilish;

• Media-kontentning mas’uliyatli yaratuvchisiga aylanish;

• Axborotli fuqarolik ishtirokida ishtirok etish;

• Turli media platformalarning jamoatchilik fikri va ijtimoiy harakatlarga qanday ta’sir qilishini tahlil qilish.

So‘rovga asoslangan ta’lim talabalarni savollar berishga va o'z-o'zidan izlanishga undaydi (Dvorghets & Shaturnaya, 2015). Media savodxonligi bo‘yicha ta’lim jarayonida talabalar media matnlarini tahlil qiladilar, asosiy xabarlarni aniqlaydilar va bu xabarlarning maqsadi va auditoriyasi haqida fikr yuritadilar. Savollar orqali tanqidiy fikrlashni targ‘ib qiladi va talabalarga barcha media xabarlari aniq faktlar bilan tuzilganligini tushunishga yordam beradi. Misol uchun, talabalar maqsadli auditoriyani, u yetkazayotgan ma’lumotni va uning mazmuniga ta’sir qilishi mumkin bo‘lgan noto‘g‘ri fikrlarni muhokama qilish uchun yangilik xabarini yoki reklamasini o‘rganishi mumkin. Loyihaga asoslangan ta’lim talabalarga ommaviy axborot vositalarini yaratishda faol ishtirok etish imkonini beradi, bu nafaqat ommaviy axborot vositalarining kuchini tushunishga, balki amaliy ko‘nikmalarga ham yordam beradi. O‘zlarining media loyihalarini (masalan, podkastlar, bloglar, videolar) yaratish orqali talabalar auditoriya tahlili, media ishlab chiqarishdagi axloq va faktlarni tekshirish kabi tushunchalarni qo'llaydilar. Misol: Talabalar ijtimoiy mavzu bo‘yicha hujjatli film yaratishi mumkin, ommaviy axborot vositalarining yoritilishi jamoatchilik fikrini qanday shakllantirishini o‘rganishi mumkin. Loyiha ulardan tadqiqot, intervyu va faktlarni tekshirishni talab qiladi, bu esa real dunyoda mediasavodxonligi amaliyotini taklif qiladi. Birgalikda o‘rganish Mediasavodxonligini talabalar ommaviy axborot vositalarining turli shakllarini tanqidiy muhokama qiladigan hamkorlikdagi vazifalar orqali mustahkamlash mumkin. Bu yondashuv tengdoshlarni o‘rganishga va turli nuqtai nazarlarga yordam beradi. Guruhlarda ishlash orqali talabalar o‘zlarining shaxsiy tajribalari va ijtimoiy kontekstlaridan qanday qilib turli talqinlar paydo bo‘lishi haqida fikr yuritadilar. Masalan: Talabalar ommaviy filmlarda irq, jins yoki sinfning ommaviy axborot vositalari vakillarini tahlil qilishda hamkorlik qiladilar. Keyin ular turli nuqtai nazarlarni taqdim etadilar va ommaviy axborot vositalarining shaxsiyatni shakllantirishga ta’siri haqida umumiy tushunchani rivojlantiradilar. Gamifikatsiya o‘yin mexanikasini ta’lim faoliyatiga integratsiyalash orqali mediasavodxonlikni jalb qiladi. Bu talabalarni ommaviy axborot vositalari bilan qiziqarli, mazmunli usullar bilan o'zaro aloqada bo‘lishga undaydi. Soxta yangiliklarni aniqlash kabi media tahlilini talab qiladigan o‘yinlar o‘quvchilarda axborot manbalarini tanqidiy baholash qobiliyatini rivojlantirishi mumkin. Misol uchun: talabalar bir qator yangiliklar maqolalari bo‘ylab harakatlanishi, fantastikadan faktlarni saralashi, ularga aql-idrokni mashq qilish va ma’lumotlarning to‘g‘riligini tekshirishga yordam beradigan o‘quv o‘yini. Saylovlar paytida noto‘g‘ri ma'lumotlarning tarqalishi yoki sog'liqni saqlash inqirozining tasviri kabi haqiqiy dunyo ommaviy axborot vositalari voqealarini tahlil qilish talabalarga media savodxonlik ko'nikmalarini qo'llashlari uchun aniq misollar beradi. Bu usul talabalarni manbalarning ishonchliligini baholashga, noxolis xabarlarni aniqlashga va ommaviy idrokni shakllantirishda ommaviy axborot vositalarining rolini tushunishga undaydi. Masalan: talabalar ommaviy axborot vositalari COVID-19 pandemiyasi kabi yirik global voqeani qanday yoritganini baholashlari mumkin, turli nashrlar jamoatchilik fikrini qanday shakllantirgani,

qanday noto‘g‘ri ma’lumotlar tarqalishi va ommaviy axborot vositalarining o‘zini tutish oqibatlarini muhokama qilishlari mumkin. Kritik media savodxonligi (CML) ommaviy axborot vositalarini ijtimoiy-siyosiy nuqtai nazardan o‘rganishga urg'u beradi. Talabalar ommaviy axborot vositalari kuch dinamikasini qanday kuchaytirishini va ko‘pincha ma’lum guruhlarni chetga surib qo‘yishini o‘rganadilar.

Xulosa. Talabalarda elektron ta’lim mmuhitida mediasavodxonlik va axborot madaniyatini rivojlantirish juda muhim ahamiyati kasb etadi. Bu soha talabalarning ijodkorligi, fikrlash qobiliyati dinamikligi, aloqa, axborot etikasi va texnik bilimlarni o‘rganishga yordam beradi. Talabalar bu sohani o'zlashtirish orqali eng yuqori darajada ijodkorlik va fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi, dinamiklik va analitik fikrlash qobiliyati ortadi, tenik ma’rifatparvarligi kengayadi. Talabalar uchun bugungi murakkab media muhitida harakat qilish muhim kompetentsiyadir. O‘qituvchilar o‘quvchilarga media-kontentni tanqidiy tahlil qilish va ishlab chiqarishga yordam berish uchun so‘rovga asoslangan ta’lim, loyihaga asoslangan ta’lim va tanqidiy mediasavodxonligi yondashuvlari kabi turli metodologiyalarni qo‘llashlari kerak. Shunday qilib, talabalar demokratik jamiyatda ishtirok etish uchun bilimdon, mas’uliyatli ommaviy axborot vositalari iste’molchilari va ijodkorlari bo‘lishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Shavkat Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2021. – B. 288.
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество, культура. – Москва, 2000. – С. 606.
3. Kayumova N. A. Oliy ta’limda elektron ta’lim muhitini tashkil etishda yangi texnologiyalar. Zamonaviy ta’lim, 2021, 2 (99). – B. 64-73.
4. Д. Рошкофф. Медиавирус. Как поп-культура воздействует на ваше сознание. Изд.: УФактория. – Москва: 2003. – С. 75.
5. Столбникова Е. А. Развитие критического мышления студентов педагогического вуза в процессе медиаобразования(на материале рекламы). – Таганрог, 2006. –С. 76-77.
7. Adilova S. Multimedia vositalari va ularni ta’lim jarayonida qo‘llash. Pedagogik ta’lim. 2001. – B. 20-21.
8. Xudayberdiyev A. A. “Media savodxonlik va axborot madaniyati fanini o‘qitishda kompyuter texnologiyalari hamda innovatsion texnologiyalardan foydalanish” Pedagoglar malakasini oshirishning axborot-ta’lim muhitini tashkil etish: muammo va yechimlar xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari. – Guliston, 2023-yil.
9. Xudayberdiyev A. A “Media ta’limni o‘quv jarayonidagi o‘rni va ahamiyati”. – Guliston: “Sayhun ilmiy axborotnomasi”, 2023-yil 3-son.
10. Xudayberdiyev A. A “Talabalar o‘rtasida axborot madaniyatini oshirish va media savodxonlikka o‘rgatish” Ta’lim tizimini rivojlantirishning zamonaviy tendensiyalari: ilg‘or tajribalar va rivojlanish istiqbollari mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari. Guliston, 2023-yil.